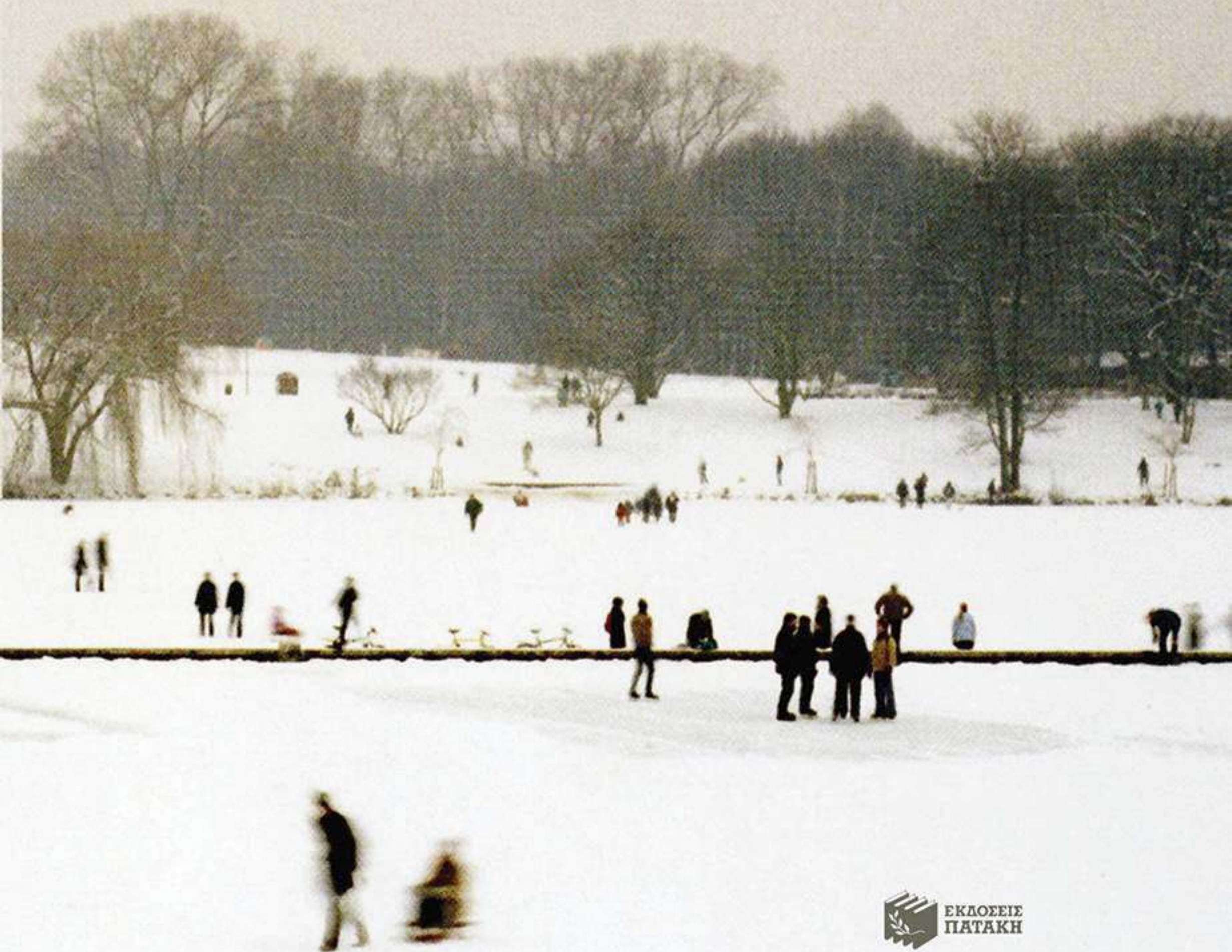

ΣΩΤΗΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΤΟΥΣ ΤΑ ΛΕΕΙ Ο ΘΕΟΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

- ΨΗΛΑΦΗΣΕΙΣ, ποιήματα, Δωδώνη, 1985
- ΝΤΙΑΛΙΘ΄ ΙΜ, ΧΡΙΣΤΑΚΗ, διηγήματα, Ύψιλον, 1987, Κέδρος, 1990
- ΕΝΑ ΠΑΙΔΙ ΑΠ΄ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, διηγήματα, Κέδρος, 1989
- Ν΄ ΑΚΟΥΩ ΚΑΛΑ Τ΄ ΟΝΟΜΑ ΣΟΥ, μυθιστόρημα, Κέδρος, 1993, Πατάκης, 2015
- Η ΦΛΕΒΑ ΤΟΥ ΛΑΙΜΟΥ, διηγήματα, Πατάκης, 1998
- Η ΒΡΑΔΥΠΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ, διηγήματα, Πατάκης, 2001
- ΤΟΥΣ ΤΑ ΛΕΕΙ Ο ΘΕΟΣ, μυθιστόρημα, Μεταίχμιο, 2002, Πατάκης, 2016
- ΤΑ ΟΠΩΡΟΦΟΡΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ, αφήγημα, Πατάκης, 2005
- ΣΑΝ ΤΟ ΛΙΓΟ ΤΟ ΝΕΡΟ, αφήγημα, Ελληνικά Γράμματα, 2008
- ΤΑ ΖΥΓΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ, διηγήματα, Πατάκης, 2009
- Η ΣΙΩΠΗ ΤΟΥ ΞΕΡΟΧΟΡΤΟΥ, νουβέλα, Πατάκης, 2011
- ΤΟ ΚΟΥΜΠΙ ΚΑΙ ΤΟ ΦΟΡΕΜΑ, διηγήματα, Πατάκης, 2012
- ΚΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ, νουβέλα, Πατάκης, 2014
- ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ ΜΟΥ ΔΕΛΟΥΝ, διηγήματα, Πατάκης, 2015

Ζήτησαν την δουλειά ξεκοπή.

«Τα υλικά δικά μου» τους είπε. «Δεν θέλετε, κόβουμε την κουβέντα».

Τους κακοφάνηκε. Όχι ότι θα τον έκλεβαν στα υλικά αλλά θα τον είχαν στα ποδάρια τους. Στην Πόβλα τους είπε διάβηκαν το χωριό και τους έφτασε κοντά στην Καμίτσιανη. Σε βουνοπλαγιά, στην ερημιά. Είχε κάνει διάνοιξη με μπουλντόζα ίσα που διάβαινε αυτοκίνητο.

Σεπτέμβρη άρχισαν είχε μπει ο Γενάρης κι ακόμα καλούπωναν την δεύτερη πλάκα. Και το σπίτι ήταν άσωτο –κι ας ήταν για έναν μοναχό κούκο– και ο καιρός δεν τους άφηνε.

Πέντε μήνες κοντά τους ζήτημα να είπτε άλ-

λη κουβέντα πέρα από τσιμέντα, τούβλα και σί-
δερα. Όταν δεν έκανε λογαριασμούς σ' ένα τε-
φτέρι όλο κοίταζε κάτω συλλογισμένος. Στο χω-
ριό του στην Πόβλα δεν πάταγε ποτέ. Μέχρι να
σκώσουν το σπίτι στην πρώτη πλάκα πήγαινε
και κοιμόταν στο Φιλιάτι κι ό,τι ήθελε απ' εκεί
το ψώνιζε. Κατόπι έβαλε σ' ένα δωμάτιο στο
υπόγειο μια σόμπα, ένα κρεβάτι και κοιμόταν
εκεί.

Ρώτησε ο Κερκυραίος τον Βάβη που 'χε κα-
φενείο στο χωριό και 'κείνος του 'πε «το 'χει λε-
ρωμένο απ' έδω».

Πάνω απ' τα κεφάλια τους δεν ήτανε, αλλά
όλο έκοβε βόλτες στην ράχη και κάποτε σταμά-
ταγε και κοίταζε κάτω με τις ώρες, σκεφτικός.
Εκεί που έριχνε το μάτι δεν το 'παιρνε πίσω.

«Κοιτάζει για καμιά λίρα» κοροΐδευε ο Κερ-
κυραίος.

Ένας ο εργολάβος ο Νικόλα Κουτούκης, ο
μπαρμπα-Σταύρος, δεξί του χέρι –είχε βγει στην
σύνταξη αλλά δεν σιγούρευε με παιδεύει η μοί-
ρα έλεγε καμιά φορά μοναχός του– δυο, ο Σπύ-
ρος ο Κερκυραίος, κουνιάδος του εργολάβου –
ανάθεμα την ώρα ο ένας, πού σε πηγαίνει η μοί-
ρα ο άλλος– τρεις, ο πετράς απ' την Πυρσόγιαν-

νη με τον ανιψιό του τον Μενέλη και τον Γκέργκι απ' το Φιέρι –άλλος νταϊφάς ανεξάρτητος– έξι.

Ο Γκέργκι –Γιώργος κατά τις περιστάσεις– ήταν δάσκαλος. Τα πρώτα χρόνια ερχόταν τα καλοκαίρια στις οικοδομές και τον χειμώνα γύριζε στο σχολείο του. Δυο τρία χρόνια τώρα σταμάτησε το δασκαλίκι. Λεβέντης. Μετά την δουλειά θα φορέσει καθαρό πουκάμισο. Αυτό που θα βγάλει θα το πλύνει αυτοστιγμής και θα το απλώσει χωρίς να το στύψει. Άμα καμιά φορά τον τρακάρεις στον σταθμό των λεωφορείων για την Αλβανία, χαίρεσαι να τον βλέπεις. Σβέλτος, καλοντυμένος κύριος, πες παλικάρι ακόμα, που πηγαίνει στο σπίτι του με τις ωραίες ταξιδιωτικές του τσάντες.

Ο Μενέλης άξιος, αλλά ανήσυχος, νευρικός. Στο κολατσιό και στην σκόλη δεν βάζει κώλο κάτω. Πάνω κάτω, βγαίνει όξω, καπνίζει αράδα. Καμιά φορά πελέκαγε κι αυτός με την πλάτη λοξά γυρισμένη στον μπάρμπα του. Δεν χόρταιναν κουβέντα.

Ο πετράς πελέκαγε καλά. Είχε κάνει γύρω γύρω στον σπιτότοπο τοιχοποιία κοντυλιασμένη με το μάτι, το μάτι του ήταν αλφάδι. Όποιος οδηγός έφερνε υλικά, όποιος απ' την Πόβλα θα

πέρναγε, όποιος κυνηγός, θα κοντοστέκονταν να θαυμάσουν.

Του 'χε πει ο μετανάστης.

«Δεν θέλω αρμό, θέλω ξερολιθιά. Αν μπορείς χωρίς λάσπη ακόμα καλύτερα. Αν δεν μπορείς την λιγότερη, δύο τρία χιλιοστά».

Ο πετράς τον κοίταξε ευχαριστημένος.

«Δεν χορεύει η πέτρα χωρίς λάσπη αφεντικό» του 'πε. «Τέλος πάντων ξερολιθιά αλλά θα σου 'ρθει ψια ακριβότερο».

Ο καιρός τους άλλους τους είχε μάσει μέσα αυτός ανεπηρέαστος. Είχε φτιάσει ένα μικρό κατοικιό το σκέπασε με νάιλον και 'κεί τζοκάναγε όλη μέρα.

Άμα έκανες να τον κοιτάξεις δεν ξεκόλλαγες. Με το που έριχνε το μάτι στον σωρό έπιανε την πέτρα σαν νάηταν μοναχή της. Της έβρισκε τον κώλο, τα νερά, την άνοιγε με την βαριοπούλα εκεί που ήθελε σαν χλωρό τυρί, κι άιντε κατόπι αγάλι αγάλι με το πελέκι να την γωνιάσει, να την λειάνει. Άιντε με το φιλό βελόνι να την χτενίσει για να φιλιούνται οι πέτρες η μια με την άλλη. Όταν την τέλειωνε την ακούμπαγε πανάμερα σαν να ακούμπαγε άγιο δισκοπότηρο. Δεν τράβαγες τα μάτια σου απ' τα χέρια του και σι-

γά σιγά γλυκομούδιαζες· σου 'κανε μάγια ο κερατάς.

Πιο πολύ χάζευε ο Τάκο ένα βλαχόπουλο απ' την Τζάρα. Του 'ριχνε μικρά λιθάρια ο Κερκυραίος.

«Άι στον γερο-διάολο απ' έκει ωρέ κοκωβιέ».

Ο πετράς χαμογελούσε μονάχα. Σπάνια να μιλήσει κι αυτό για τ' απαραίτητα.

«Σιγά βρικόλακα μας πήρες τ' αυτιά» τον πείραζε καμιά φορά ο μπαρμπα-Σταύρος.

«Θα το πήρε στην βάφτιση τζόγια μου» έλεγε και το δικό του ο Κερκυραίος.

Είπαμε έξι και δυο τα καλφόπουλα οχτώ. Το ένα, τον Τέλη από τον Βούρκο, το 'χε σαν ψυχοπαίδι ο εργολάβος πολύ καιρό κοντά του.

Το άλλο, το βλαχόπουλο απ' την Τζάρα –ένα ρούσο παιδί σαν το ρόιδο το καλό– πέντε μέρες είχε. Το 'χε συμμάσει ο μετανάστης. Είχε πάει για κυνήγι, το παιδί γύριζε απ' την Ελλάδα στο σπίτι του, στους γονέους του. Είχαν μπει στα ρουμάνια μια μεγάλη συντροφιά για αγριογούρουνα. Κάτι απόστρατοι απ' τα Γιάννενα μες στις γούνες, κάτι μεγαλοϋπάλληλοι απ' την Γουμένιτσα και το Φιλιάτι, κάτι ντόπιοι άντρες – απ' τους λίγους που 'χαν απομείνει στα χωριά.

Είχαν απλωθεί στην παγανιά –ο καθένας στο καρτέρι του– και έτυχε το παιδί να πέσει στο περικόμμα.

Άρχεψαν οι χουγιαχτές τα χουγιαχτά. Ω ντέρα, ω ντέρα, ωωωω. Βγήκε το γουρούνι, αρχίνισαν και τα σκυλιά γκαμ γκαμ και ρίχτηκαν στο κατόπι του. Το παιδί σκιάχτηκε, το μυρίστηκαν τα σκυλιά, αφήνουν το γουρούνι και ρίχτηκαν στο παιδί. Αυτό ίσα που πρόλαβε και κόλλησε σ' ένα πουρνάρι. Είδαν με τα κιάλια οι απόστρατοι, βλαστήμησαν, ένας σημάδεψε το παιδί.

«Να του ρίξω στο κωλόπαιδο χάσαμε το γουρούνι;» Έτρεμαν τα χέρια του.

Τελικά ντουφέκισε σε κάτι κουμαριές λίγα μέτρα δώθε. Ήθελαν να πάνε το παιδί στο φυλάκιο των συνοροφυλάκων. Έτυχε εκεί ο μετανάστης. Είχε ακούσει τον εργολάβο να λέει πως δεν μπορεί να βρει εργάτες.

«Αφήστε το σε μένα παιδιά. Χτίζω σπίτι κι ο εργολάβος μου θέλει χέρια».

Ο Λεωνίδα, ένας παρήλικας άντρας απ' το Καρόκι, εννιά.

«Μου κουβάλησες όλη την Λιαπουριά» του 'πε ο μετανάστης.

«Εσύ θα τον πληρώσεις;» τον έκοψε ο εργολάβος.

Έκανε όλα τα περέτια του χωριού. Έκοβε ξύλα με το αλυσοπρίονο στον λόγγο, βόσκαγε τα γίδια που 'χαν απομείνει, ήταν νεωκόρος στην εκκλησία όποτε λειτούργαγε –ένας παπάς πέντε χωριά– και τέλος άνοιγε και τους τάφους. Τον πήρε ο εργολάβος για την πλάκα.

«Καλύτερα να περσεύουν χέρια στην πλάκα παρά να σου λείπουν» είπε.

Και τέλος ο Φιλίππης, κι αυτός από μέσα, απ' την Δερόπολη, απ' το Βοδίνο. Άκριτος κι αυτός. Για εργάτη τον πήραν μάστορας απ' τους καλύτερους τους βγήκε. Α εδώ, α εκεί να δώσει χέρι. Όλα τα επιτηδεύονταν.

«Πούθ' έρχεσαι;» του 'πε ο Νικόλα Κουτούκης.

«Απ' τα χωριά της Κόνιτσας».

«Ποια στράτα σ' έφερε στα μέρη μας;»

Ο Φιλίππης χάλευε τον ξάδερφό του. Είχε χαθεί το '90 με το μεγάλο κύμα. Πέρασε το σύνορο αλλά ποτάμι δεν πέρασε. Αυτό το είχαν για σίγουρο. Πίσω στην Αλβανία δεν γύρισε. Πού ήταντος; Αν ήταντος. Ξέμεινε από λεφτά και πήγε με το συνεργείο του Νικόλα Κουτούκη στην

Μουργκάνα αλλά η γνώμη του ήταν κάτω στο ποτάμι.

Ο Φιλίππης ήξερε κάτι βλάχικα και βοήθαγε το βλαχόπουλο, που, Κύριος οίδε γιατί, ο Κερκυραίος το 'χε πάρει με το άγριο. Εκεί που καλούπωνε του φώναζε επιταχτικά.

«Τάκο μια κλάπα γρήγορα».

Τον κοίταζε το παιδί απορεμένο. Πήγαινε κοντά ο Φιλίππης και του 'λεγε.

«Αυτή η σανίδα τρε μέτρι. Τριάρα. Αυτή τεσσάρα. Πάτρου μέτρι. Αυτό καδρόνι. Κα-δρό-νι. Αυτά τα σανιδόπουλα τα μικρά μικρά, κουτς κουτς, κλάπες. Να πήγαινε μια κλάπα στον μάστορα που φωνάζει».

«Άντε ρε βλάχο, ακόμα; Ανάθεμα στον αίτιο» φώναζε «που μας έφερε στους βλάχους. Δεν του άρεσε η Κέρκυρα» και κοίταζε προς τον εργολάβο.

Κάτι μουρμούριζε κι αυτός κι ο Κερκυραίος φώναζε κοροϊδευτικά.

«Αν σ' αρέσει μπαρμπα-Λάμπρο
ξαναπέρνα από την Άνδρο».

«Άι στο διάολο γαλί» του φώναζε κι ο εργολάβος, όχι όμως πολύ δυνατά.

Κατά το μεσημέρι ήρθαν τα τσιμέντα. Έριχνε έξω με το κατσιούπι αλλά τα 'χαν σιγουρευμένα με πλαστικό. Χύθηκαν όλοι ακόμα κι ο πετράς, να τα ξεφορτώσουν και να τα ντανιάσουν στο ισόγειο.

«Αργήσαμε μάστορα στην αποθήκη» φώναξε ο οδηγός στον εργολάβο.

«Δεν πειράζει. Και μας εδώ μας έμασε ο καιρός μέσα. Ποιον έχεις εκεί; Βρε ο μπαρμπα-Μίχος. Γεια σου μπάρμπα. Τι κάνεις; Είσαι ψια καλά;»

«Δόξα να 'χει ο Θεός».

«Ωρέ όλο αυτό λες διάολε».

«Χα χα χα, πράγματι, πράγματι. Και λίγο το λέω. Όσο έχω ανοιχτά τα μάτια θα τον δοξάζω».

«Είσαι γερός;»

«Γερός, γερός. Τίποτα δεν έπαθε το μοτόρι. Στενάζει η παραμίνα άντα την πιάνω στα χέρια μου, χα χα χα».

Ο Μίχος ήταν ένας εξηνταπεντάρης γεροκόκαλος άντρας. Ανοιχτό πρόσωπο, άδολα χαμογελαστά μάτια, μεγάλα δόντια με δυο τρία χρυσά στις άκρες των χειλιών. Γέλαγε και παρακινιόσουν να γελάσεις και 'σύ.

«Βάλε στα παιδιά ένα ποτήρι».

Πώς το 'παθε ο μετανάστης είχε ξεχωνιάσει απ' το νοικοκυριό του κάτι κρασοπότηρα. Είχαν και τσίπουρο απ' την Πόβλα.

«'Ωρε μπαρμπα-Μίχο τι έπαθες τις προάλλες. Γιατί γέλαγες νυχτιάτικα».

«Σας άφηκα ξάγρυπνους, σχωράτε με. 'Ηβλεπα μαστρο-Σταύρο ότι ήμουνα μέσα. Μ' έπιασε και μόρα, κουσούρι απ' την φυλακή και δεν μπόργα να ξυπνήσω. Στην φυλακή με σκούνταγε κάνας σύντροφος μου διάβαινε η μόρα. Εδώ ποιος να με σκουντήσει; Δώσ' του πάρ' του να ξυπνήσω, κατουριόμουν κιόλας, εν τέλει με ξύπνησε ένα καράβι απ' την Ιτάλια που έριξε άγκυρα. Κάνω έτσι τηράω, δεν ήταν το κελί. Βγαίνω όξω, ίσα που χάραζε. Πάω σε μια ελιά κατουράω.

Εκεί κάτι μ' έπιακε στο γκιόξι. Τι έκανα, γέ-
λαγα, έκλαιγα, γούργιαζα, θα σας γελάσω. Εσύ
θα μου πεις μάστορα. Οχτώ χρόνια στην Γου-
μενίτσα, εγώ τότες ξέσπασα».

«Η γυναίκα με ξύπνησε. Άκου τον Μίχο μού
λέει. Αγριεύτηκα. Ωρ' τι έπαθε ο διάλογος λέω.
Σκώθηκα να βγω να σου φωνάξω δεν μ' άφησε
η κυρά. Άρχισε να κλαίει κι αυτή».

«Τριάντα χρόνια παιδιά τότες ξέσπασαν».

«Άι μωρέ μπαρμπα-Μίχο μολόγα. Τα ξέρω
αλλά δεν χορταίνω να σ' ακούω» του λέει ο μπαρ-
μπα-Σταύρος.

«Δεν σώνονται τα δικά μου παιδιά. Το '62 έρ-
χεται απ' το Φιλιάτι ο μπατζανάκης μου. Πέντε
χιλιάρικα μου λέει πέντε ώρες πάει έλα στην Αλ-
βανία. Θα έρθεις;

Εγώ τότες μάζευα δραχμή δραχμή το εισιτή-
ριο για την Γερμανία. Μάζευα, μάζευα, τ' ακού-
μπαγα στην χαρτοπαιξία στο καφενείο του Πή-
λιου. Αυτή η δουλειά γινόταν. Ένας χαμένος άν-
θρωπος. Τα ενενήντα εννιά είχα κάνει. Κι αντί
να διορθώσω το κεφάλι μου είχα κάνει και τρία
παιδιά. Τι 'χε τραβήξει η δόλιο γυναική μου με
τεμένα. Η Αλβανία και η φυλακή με κάνανε άν-
θρωπο.

Μου 'ρθε κουτί, θα 'βγαζα το εισιτήριο, θ' άφηνα και στην γυναίκα να 'χει να περετιέται.

Κινάμε γιόμα απ' το Φιλιάτι τρεις νοματαίοι μ' έναν του Α₂ φτάνουμε στο φυλάκιο Γκελίλι. Εκεί μας καρτέραγε ακόμα ένας. Μπαίνουμε στην Δίβρη η ώρα εννιά. Περνάμε την νύχτα στο δάσος.

Κινάει το πρωί ο σύνδεσμος να πάει στο Σαράντι. Εμείς συνοδεία ήμασταν. Καρτεράμε μια μέρα, δυο μέρες, τίποτα την τρίτη φανερώθηκε. Νύχτα κινάμε να βγούμε απ' την Στουγγάρα. 'Ηθελε ο σύνδεσμος να δει ένα αλβανικό φυλάκιο. Περασμένες τρεις η ώρα κι ακόμα βαδίζαμε.

Το χιόνι παγωμένο. 'Αι λιχομανώντας από ραδιό σε γκρεμίνα, το μονοπάτι στενό, γλίστραγε. Απ' τις κουμαριές κρατιόμασταν. Πάνω απ' την Γριάζντανη ξεκλαρίζεται μια έρημη πέφτω σε μεγάλο γκρεμό.

Είχε γιομίσει μια γρόμπα χιόνι, εκεί έπεσα. Δυο μέρες μες στο χιόνι άνωτος μ' όλον τον οπλισμό. Μόναχα το κεφάλι όξω. Τρίτη μέρα συνέρχομαι από ένα σκυλί που αλυχτάει στο αυτί μου. 'Ηταν το σκυλί απ' το φυλάκιο.

Από λίγο έρθαν και οι φαντάροι. Με βγάζουν,

τα όπλα χιαστί στο κορμί, τζάκετ καινούργιο, κιάλια. Μ' έπιασαν με το κατσίκι στον πλάτη που λένε.

Πεθαμένος, άνιωτος εγώ, με πάν' στο φυλάκιο. Καθόμουν στην καρέκλα δεμένος χεροπόδαρα, τα ποδάρια πρησμένα, μούντενα. Κάνω έτσι είχε ένα καθρεφτάκι στον τοίχο βλέπω το κεφάλι μου, άσπρο, χιόνι.

Άλλος είναι είπα. Κοιτιέμαι καλά, κάνω κινήσεις, εγώ είμαι. Είναι αυτό που λένε ότι σε λίγη ώρα ασπρίζει ο άνθρωπος. Βρε μπαμπάκι σας λέω, να όπως είμαι τώρα.

Με ανάκριναν τους είπα επακριβώς την αλήθεια.

Γιατί διάλεξαν εσένα;

Είμαι Χειμαριώτης τους λέγω, ξέρω τον τόπο, στον στρατό πήρα καλή εκπαίδευση στα όπλα.

Παιδιά σας διακόπτω. Ο αδερφός μου που 'ναι στην Χειμάρα πήγε μια φορά στο Μουσείο του Αγώνα στα Τίρανα. Είχαν τα όπλα μου, το τζάκετ σε βιτρίνα κι από κάτω έγγραφε τ' όνομά μου κι έγγραφε κατάσκοπος, υπολοχαγός στον ελληνικό στρατό και κατάσκοπος της 6ης αμερικανικής μοίρας. Ποιος; Εγώ που ξημεροβράδιαζα στον Πήλιο.

Σε έξι μέρες με πάνε στους Αϊ-Σαράντα σε νοσοκομείο. Κόψε και κόψε οι γιατροί από τα ποδάρια σαπισμένο κριάσι, τελικά τα γλίτωσα. Τώρα μου λένε τον καιρό».

«Τέλη βάλε τσίπουρο στον μπάρμπα. Άιντε παιδιά εβίβα» είπε ο μπαρμπα-Σταύρος και αρχίνισε σιγανά να τραγουδάει. Από λιγάκι το πήραν όλοι μαζί.

Τι κακό 'καμα ο καημένος
που με λέτε όλοι φονιά,
μήνα σκότωσα κανέναν
μήνα φίλησα καμιά.
Κάπου εδώ στην γειτονιά μου
αγαπώ και 'γώ μια νια,
τ' όνομά της δεν το ξέρω
τούρκα είναι για ρωμιά.

«Άιντε μπαρμπούση μολόγα».

«Απ' έκει στα Τίρανα στο νοσοκομείο δεκαπέντε μέρες, εκεί με απόγיאναν. Ρουσάν Γκολέμι η γυναίκα που μου έκανε την εγχείρηση.

Μετά στην φυλακή τέσσερα χρόνια όσο να γένει η δίκη σ' ένα κελί στο χώμα ένα επί ένα. Εκεί να φας, εκεί να κοιμηθείς, εκεί να κάνεις τις ανά-

γκες σου. Τέσσερα χρόνια δυο φορές πλύθηκα, είχε γένει το σώμα τσιγαρόχαρτο.

Σας διακόπτω πάλι παιδιά. Όταν πρωτοήρθα στην Ελλάδα πήγα με την κόρη μου στο βουνό σ' ένα χτήμα που έχω, που είχα τέλος πάντων. Κάθε δυο βήματα εγώ σταματούσα κι έκανα να γυρίσω μεταβολή. Νόμισε η κόρη μου ότι τρελάθηκα. Τριάντα χρόνια σε τέτοια κελιά ήμουνα. Έτσι ξεμαθαίνεις;

Μετά τέσσερα χρόνια μου κάνουν δικαστήριο, τρώω δεκαπέντε χρόνια για εχθρός του λαού, κατάσκοπος και τα λοιπά. Τέσσερα χρόνια στρατόπεδο στο Λιάτς στον κάμπο της Κρούγιας που φτιάξαμε οι κρατούμενοι το εργοστάσιο λιπασμάτων. Μετά στο Ρεψ στο ορυχείο χαλκού. Νύχτα με νύχτα. Αν δεν έβγαζα την νόρμα την άλλη μέρα στο κελί ένα μήνα με μισό ψωμί την μέρα, μια κουβέρτα κι αλάτι. Δεκαεφτά υπό το μηδέν όξω, μέσα στον στρατώνα πάγος τον χειμώνα, το καλοκαίρι πριοβόλιζε ο τόπος.

Κατόπι στο Μπαλς στα διυλιστήρια πετρελαίου και στις βενζίνες έναν χρόνο. Κατόπι στις αλυκές της Αυλώνας στο αλάτι. Κάθε πρωί πράσο, πράσο, πάλε πράσο χωρίς λίγδα. Αλλά να σας πω την αλήθεια μαζί με τον Άγιο 'κείνο το

πιάτο το πρασόρυζο μ' έχει γιατί δεν κάναμαν κοιλιά, χα χα χα.

Για σταθείτε βρε παιδιά. Εκεί στην Αυλώνα είχαν φέρει και μια γυναίκα από την Πόβλα παντρεμένη στην Πέστιανη, που τότες κοντά είχε δραπετέψει απ' την Ελλάδα. Την κοιτάζαμε και κάναμε κρυφά τον σταυρό μας. Την ήλεγαν κι αυτή για κατάσκοπο. Κατόπι μάθαμε ότι πήρε τα πλάγια γιατί την έδερνε ο άντρας της. Δημητρούλα θάρρω την λέγανε.

Την γύριζαν και την έδειχναν στους φυλακισμένους για υπόδειγμα, τάχα ότι δραπέτευσε απ' την Ελλάδα. Μήνα ξανακούστηκε ποτέ άλλος που 'ρθε για άσυλο. Ήταντη, να μην την έβλεπες. Σκιόρισμα.

Αν είναι έτσι οι άνθρωποι στην Ελλάδα μου λέει μια φορά ένας σύντροφος τότε εδώ είναι παράδεισος.

Την πήγαν κάποτες στις γυναικείες φυλακές στα Τίρανα και την λησμόνησαν εκεί. Να μην τρώει και το ψωμί τσάμπα. Σ' αυτές τις φυλακές οι γυναίκες γάζωναν τα στρατιωτικά ρούχα».

«Αδερφή από 'δώ του αφεντικού» λέει ο μπαρμπα-Σταύρος. «Κι απ' την Αυλώνα πέρασε η μαύρη;»

«Ε μωρε-μαύρο μου αδερφή, μαύρο μου Δη-μητρούλα και σένα και μένα η Γερμανία μάς έφτιαξε το κιβούρι» λέει ο μετανάστης.

«Στην Γερμανία γνωρίστηκαν με 'κείνον απ' την Πέστιανη, νεφραμιά αρβανιτοχώρι. Έρθαν στο χωριό του και δεν υπήρχε μέρα προς μέρα να μην την χτυπήσει. Έφυγε κρυφά η μαύρη και ήρθε στο χωριό.

Την Λαμπρή τον ακούσαμε στον Άγιο Πάντο που ερχόταν να την πάρει και κατουρήθηκε ψηλά της. Κατόπι πήρε τα πλάγια. Γυρίσαμε τον τόπο, ψάξαμε σ' ανατολή και δύση, δεν την ήβραμαν. Με καιρό μάθαμε ότι διάβηκε τα σύνορα».

«Πού είναι τη τώρα; Την είδες;» του λέει ο μπαρμπα-Σταύρος.

«Άσε με μπάρμπα, άσε με».

«Άι μπαρμπα-Μίχο» λέει ο μαστρο-Σταύρος.

«Το '75 με πάνε στα κατάβαθα ορυχεία του Σπατς, πυρίτης, χαλκός, μέχρι το '85 που πέθανε ο Χότζας.

Βαγονίστας ήμουν εκεί: επτά βαγόνια την ημέρα ήπρεπε να βγάλω. Έμπαινα το πρωί στην γη και έβγαινα το βράδυ. Εκεί είδα τον νιάγκρο θάνατο. Ήμουν στην ζώνη θανάτου, όλο με κα-

τολισθήσεις. Δεν ήξερες άμα θα βγεις ακέριος. Αφού αντί για καλημέρες και καλοξημερώματα οι βάρδιες λέγαμαν την ευχή να βγεις ζωντανός. Στα τούνελ είχαν γραμμένο στον τοίχο την νόρμα ή την ψυχή σου, νόρμεν ο σπίρτιν.

Πώς γλίτωσα απ' έκει ο Αϊ-Σπυρίδωνας το ξέρει. Αφού κάθε νύχτα που έπεφτα γριμάδα έλεγα Θε μου τ' Αϊ-Γιωργιού να φέξει. Όλα παιδιά μου στρατόπεδα εξοντώσεως. Ξύλο και πείνα. Κι άμα τελείωνε η ποινή σε ξαναδικάζανε για πολιτικά λόγια με ψευδομάρτυρες.

Το '85 που απολύθηκα όλοι οι κρατούμενοι ήρθαν στην πύλη να μ' αποχαιρετήσουν.

Τι γιε Μίχο Οικονόμου; μου λέει ένας φύλακας στην πύλη.

Ουν γιαμ λέω εγώ.

Πάρε τα πράγματά σου κι έλα.

Αδέρφια μου, φωνάζω, εγώ πάω πάλε για δίκαση.

Μου βάνουν άλλα δέκα χρόνια τάχα ότι έβρισα τον Χότζα. Με πάνε στην Λέζα στο στρατόπεδο Ζεϊμέν. Εκεί καλά πέρασα ήμουν μάγειρας. Τι τρόπο έκανα, πώς το έκανα, οι κρατούμενοι ήταν όλοι ευχαριστημένοι με τ' εμένα. Πάτρο Κοσμά με ήλεγαν.

Εκεί έρθε κι ένα παιδί και μούειπε ότι τον στρίμωξε για παλιοδουλειές ένας φύλακας. Του άρεσαν εκείνου τα ξεβλάσταρα».

«Έχουμε κι εδώ μερακλήδες μην ανησυχείς» είπε ο Κερκυραίος.

Καπνίστηκε ο εργολάβος καπνίστηκε, δεν έκρινε.

«Συνενογιέμαι με κάτι συντρόφους του λέμε εμείς το κεφάλι μας το 'χουμε ξεγραμμένο, αλλά άμα πειράξεις το παιδί κάποιος θα σου χύσει τα άντερα όξω. Το 'χα το παιδί από κοντά δεν το πείραξε.

Δούλεψα στην γεωργία άλλα δύο χρόνια και μετά μας πάνε τους ηλικιωμένους στον Αϊ-Βασίλη στο Σαράντι. Και το '90, δεκαπέντε Μαρτίου, με την αμνηστία στους πολιτικούς κρατούμενους απολύομαι. Ω ρε να ρίχνουν ψηλά τα κάπελα τριακόσια άτομα ποινικοί και να φωνάζουν ζήτω άντα διάβηκα την πύλη».

«Δώσ' μου μια τσιγάρα απ' τα πλούσια μω' παιδί» λέει ο μπαρμπα-Σταύρος –που κάπνιζε κάτι άφιλτρα– στον Φιλίππη. Του 'δωσε, άναψε, πήρε κατόπι το τραγούδι. Από λιγάκι το πήραν και οι άλλοι, ποιος δειλά, ποιος με γινάτι.

Καλώς ανταμωθήκαμε
εμείς οι ντερτιλήδες,
να κλάψουμε τα ντέρτια μας
και τα παράπονά μας.
Κι αύριο καλές αντάμωσες
όσο ν' ανταμωθούμε.
Τούτον τον χρόνον τον καλόν
τον άλλον ποιος το ξέρει,
για ζούμε για πεθαίνουμε
για σ' άλλον κόσμο πάμε.